

6. Кодекс Республики Беларусь об образовании от 13 января 2011 г. № 243-З (Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь, 17 января 2011 г., № 2/1795).

7. Кондрашова, Н. В. Тенденции развития дошкольного образования в условиях регионализации. — Стандарты и мониторинг в образовании : науч.-метод. журнал. — 2009. — № 5. — С. 21—27.

8. Постановление Министерства образования Республики Беларусь от 29 декабря 2012 г. № 146 «Об утверждении образовательных стандартов дошкольного образования» (Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь, 8 января 2013 г., № 8/26737).

9. Постановление Совета Министров Республики Беларусь от 19 августа 2008 г. № 1193 «Об утверждении Программы развития системы дошкольного образования в Республике Беларусь на 2009 — 2014 годы» (Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь, 21 августа 2008 г., № 5/28189).

10. Прочная основа : воспитание и образование детей младшего возраста : резюме Всемирного доклада по мониторингу ОДВ : ЮНЕСКО, Париж. — 2006. — 47 с.

11. Early Childhood Care and Education : Regional Report Europe and North America : UNESCO, 2010. — 116 p.

Д. М. Дубініна

г. Мінск

ЭТНАКУЛЬТУРНАЕ ВЫХАВАННЕ ДЗЯЦЕЙ ДАШКОЛЬНАГА УЗРОСТУ ЯК ПЕДАГАГІЧНАЯ З'ЯВА

У апошнія дзесяцігоддзі ў сувязі з пад'ёмам нацыянальнай самасвядомасці, імкненнем народа да этнічнай і этнакультурнай самаідэнтыфікацыі праблема этнакультурнага выхавання дзяцей дашкольнага ўзросту з'яўляецца адной з вызначальных.

Неабходна адзначыць, што ў навукова-педагагічнай літаратуры праблема выхаваўчага патэнцыяла этнакультуры разглядаецца з розных пазіцый. У даследаваннях Г. Н. Арловой, Г. М. Воўкава, Т. А. Купач, А. Ю. Лозкі, М. Д. Маханевай, Т. Я. Шпікалавай праблема трансляцыі культурных форм у

працэсе выхавання і навучання трактуецца ў кантэксце засваення дзецьмі ўжо склаўшагася народнага вопыту.

У навуковых працах Б. М. Бім-Бада, Я. В. Бандарэўскай, А. П. Валцкай, В. П. Зінчанка, У. А. Каракоўскага, А. У. Мудрыка, Б. Т. Ліхачова, В. І. Слабодчыкава, Н. Я. Шчурковай і іншых адукацыя разглядаецца як асаблівая сфера культуры. Гэтая сфера звязана не толькі з засваеннем падростаючым пакаленнем пэўных культурных нормаў і каштоўнасцей, але і з уключэннем дзяцей у дзейнасць па пераўтварэнні сацыякультурнага асяроддзя. Дзіця ў гэтым выпадку выступае як суб'ект культуратворчай дзейнасці.

З культуралагічных і этналагічных пазіцый разглядаюць уключэнне дзіцяці ў культуратворчую дзейнасць Г. М. Барташвіч, А. А. Грымаць, М. Я. Данілеўскі, В. Б. Уласава, І. А. Ілын, С. В. Лур'е, Э. С. Маркаран, Н. С. Старжынская, К. У. Чыстоў і інш. Па меркаванні даследчыкаў, адметнасць гэтай культуратворчай дзейнасці складае сумленнасая каштоўнасая дамінанта карціны свету і вобраза жыцця.

Псіхалагічны аспект этнакультурнага выхавання дзяцей дашкольнага ўзросту разглядаецца ў навуковых работах В. В. Зянькоўскага, В. П. Зінчанка, С. Л. Рубінштэйна, Т. А. Фларэнскай і інш. У іх адзначаецца, што ў гістарычна зменлівай сацыякультурнай рэчаіснасці культурная пераемнасць непасрэдна звязана з маральным самавызначэннем дзіцяці.

У адпаведнасці з даследаваннямі Л. І. Бажовіч, Л. С. Выгоцкага, А. М. Лявонцьева, С. Л. Рубінштэйна, Д. Б. Элькніна і іншых, этнакультура, як асноўная частка агульначалавечай культуры, засвойваецца асобай у актыўнай ствараючай дзейнасці. Пры гэтым вызначальную ролю ў этнакультурным выхаванні адыгрывае яго аксіялагічная састаўляючая, якая адлюстроўваецца ў такіх аксіялагічных функцыях, як: трансляцыя культуры, захаванне адметнасці нацыянальных традыцый, сацыялізацыя дзіцяці шляхам перадачы маральных нормаў, маральных каштоўнасцей.

Адсюль этнакультурнае выхаванне — гэта станаўленне каштоўнасных арыенціраў дзіцяці і спосабаў яго ўзаемадзеяння з сацыякультурным акружэннем.

Разам з тым этнакультурнае выхаванне дзяцей дашкольнага ўзросту разумеецца як мэтанакіраваны працэс, які ўлічвае асобасную значнасць для кожнага дзіцяці засвоеных ім культурных мадэляў (канкрэтных этычных норм, звестак пра культуру), запатрабаванасць гэтых мадэляў ва ўласным самастойным вырашэнні жыццёвых сітуацый.

Канцэптуальнай асновай выбару мэты і зместу этнакультурнага выхавання выступае ідэя выхавання дзіцяці як асобы, якая ўключана ў айчынную культурную традыцыю (С. І. Гесен, І. А. Ільін, К. Д. Ушыньскі).

Структура этнакультурнага выхавання ўяўляе сабой адзінства і ўзаемасувязь каштоўнасна-арыентацыйнага, рэфлексіўнага і дзейнаснага кампанентаў. Гэтыя кампаненты забяспечваюць здольнасць дзяцей да асобаснага выбара маральных прыярытэтаў у адносінах з сацыякультурным акружэннем.

Выбар каштоўнасных арыенціраў, якія вызначаюць адносіны дзіцяці да навакольнага асяроддзя, непасрэдна звязаны з каштоўнасна-арыентацыйным кампанентам. Асэнсаванне дзецьмі свайго вопыту адносін і пабудова ўласнай індывідуальнай карціны свету — з рэфлексіўным. Дзейнасны кампанент вызначае пражыванне дзіцем уласнай індывідуальнай карціны свету, яго культуратворчую дзейнасць.

Асноўнымі задачамі этнакультурнага выхавання з'яўляюцца такія, як:

- ▶ ідэнтыфікацыя дзяцей дашкольнага ўзросту ў этнакультурным акружэнні і авалодванне імі агульначалавечымі каштоўнасцямі (пры ўмове авалодвання роднай (беларускай) мовай);
- ▶ арыентацыя дзяцей дашкольнага ўзросту на традыцыйныя духоўныя каштоўнасці, дзе вызначальным з'яўляецца выхаванне дзіцяці як асобы, якая ўключана ў айчынную культурную традыцыю;
- ▶ педагагічная падтрымка дзяцей дашкольнага ўзросту ў іх нацыянальна-культурным, духоўна-маральным самавызначэнні;
- ▶ кіраванне станаўленнем адносін дзяцей дашкольнага ўзросту з сацыякультурным акружэннем праз пераўтварэнне асяроддзя адукацыйнай установы ў выхаваўчую прастору.

Задачы этнакультурнага выхавання ўлічваюць самацэннасць кожнага перыяду дзяцінства. Яны вызначаюць інварыянтны змест этнакультурнай адукацыі дашкольнікаў і яго рэалізацыі, якая забяспечвае якасныя пазітыўныя зрухі, задавальненне індыўдуальных і ўзроставых патрэб дзіцяці ва умовах установы дашкольнай адукацыі і сям'і.

Спецыфіка этнакультурнага выхавання дзяцей дашкольнага ўзросту абумоўлена асаблівасцямі педагагічнага працэсу ва ўстановах дашкольнай адукацыі, сацыяльнай і сацыялінгвістычнай сітуацыяй развіцця дзяцінства ў сучаснай Беларусі і заключаецца ў тым, што гэты працэс рэалізуецца ў логіцы педагагічнай падтрымкі дзіцяці ў яго нацыянальна-культурным, духоўна-маральным самавызначэнні.

Змест этнакультурнага выхавання уключае перадачу элементарных этналагічных ведаў, на аснове якіх складваюцца уяўленні, і, з узнікненнем пэўнага матыву, трансфармацыю гэтых ведаў у адносіны, якія ў сваю чаргу фарміруюць пачуццё прывязанасці да роднага кутка, пачуццё любові да роднага краю, да любай Радзімы, пачуццё патрыятызму. Веды з'яўляюцца абавязковым кампанентам працэса фарміравання асноў этнічнай культуры, а адносіны — выніковым прадуктам. Пры гэтым, змест этнакультурнага выхавання грунтуецца на ўласны вопыт адносін дзіцяці з рознымі бакамі навакольнай рэчаіснасці. Авалодванне, на аснове сапраўды этналагічных ведаў, устойлівымі культурнымі нормаў, усведамленне пэўных каштоўнасцей фарміруе асэнсаваны характар адносін і спрыяе ўключэнню дзіцяці ў дзейнасць па творчым пераўтварэнні сацыякультурнага асяроддзя.

На аснове пэўных каштоўнасных арыенціраў у дзіцяці адбываецца фарміраванне маральна-сэнсавай дамінанты карціны свету, а затым праяўленне гэтай карціны ў жыццядзейнасці як аднаго дзіцяці, так і сукупнасці дзяцей і дарослых.

Асноўнымі прынцыпамі этнакультурнага выхавання дзяцей дашкольнага ўзросту выступаюць: прынцып культураадпаведнасці выхавання, прынцып гуманістычнай арыентацыі выхавання, прынцып асобнага падыходу ў выхаванні, прынцып выхоўваючага культурнага асяроддзя, прынцып суб'ектнасці ў выхаванні.

Рэалізацыі этнакультурнага выхавання дзяцей дашкольнага ўзросту спрыяе этналагічны матэрыял, які адпавядае тром структурным накірункам; народазнаўства, краязнаўства, народнае мастацтва.

Першы накірунак уключае спасціжэнне дзецьмі роднай мовы, народнага календара; авалодванне імі народнымі звычаямі, народным этыкетам.

Беларуская мова з'яўляецца вызначальным элементам фарміравання асобы дзіцяці як прадстаўніка пэўнага этнасу, спрыяе этнакультурнаму выхаванню выхаванцаў. Разам з засваеннем мовы вядзецца работа па засваенні дзецьмі духоўных і матэрыяльных каштоўнасцей этнічнай культуры. Гэта перш за ўсё тычыцца авалодвання дзецьмі розных узростаў элементарнай этнічнай гісторыі; іх арыенціроўкі ў этнічных асаблівасцях беларускага народа, разуменні важнасці месца і ролі беларускага народа ў гістарычным развіцці чалавецтва; раўнапраўнасці розных культур.

Зместам другога накірунку выступае садзейніцтва фарміраванню ў дзяцей дашкольнага ўзросту пэўных уяўленняў аб прыродзе Беларусі, памятніках культуры і архітэктуры; іх актыўны ўдзел у культуратворчай дзейнасці.

Трэці накірунак арыентаваны на садзейніцтва станаўленню ў дзяцей пэўных адносін да народнага мастацтва беларусаў, народнай музыкі, народнага тэатру, вусна-паэтычнай народнай творчасці, іх уласная мастацкатворчая дзейнасць.

Вызначальнымі сродкамі этнакультурнага выхавання дзяцей дашкольнага ўзросту выступаюць родная прырода, вусна-паэтычная творчасць, элементарная этнічная гісторыя, прадметы побыту і народны строй, народнае мастацтва.

Працэс станаўлення ў дзіцяці яго каштоўнасных арыенціраў і спосабаў узаемадзеяння з сацыякультурным акружаннем ажыццяўляецца больш эфектыўна з дапамогай такіх арганізацыйных формаў, як: гульня-драматызацыя; сеансы актывізуючых зносін на этналагічныя тэмы; расказванне народных казак, легенд і паданняў і іх актыўнае творчае ўспрыманне; экскурсіі на прыроду; экскурсіі ў краязнаўчы музей, мастацкі музей; маляванне, аплікацыя, лепка; канструяванне і мастацкая праца; музычныя заняткі; народныя святы.

Пазітыўны патэнцыял гульні абумоўлены наяўнасцю пэўных культурных мадэляў і стыляў жыццядзейнасці для гульніх персанажаў, з дапамогай якіх дзіця перадае свае ўласныя пачуцці, эмоцыі, перажыванні.

Што да казкі, то з яе дапамогай адбываецца назапашванне дзіцем агульначалавечага творчага вопыту. Па сцвярджэнні Ул. Т. Кудраўцава, гульні і казка аб'яднаны агульным гістарычным паходжаннем, якім абавязаны культава-рытуальнай практыцы. Даследчык адзначае, што ў індыўдуальным развіцці сучаснага дзіцяці казка істотна дапаўняе гульні, дапамагае скласці сваю самабытную дзіцячую карціну свету, сфарміраваць спецыфічную сістэму поглядаў на ўніверсальныя прынцыпы пабудовы і развіцця рэчаіснасці. Казка дапамагае дзіцяці назапасіць творчы вопыт агульначалавечага жыцця, што з'яўляецца неабходнай умовай актуалізацыі культура-творчай функцыі дзяцінства.

Сеансы актывізуючых зносін выконваюць важную ролю ў наладжванні кантакта, узаемадзеяння дзяцей паміж сабой. Этналагічны змест зносін аказвае ўплыў на развіццё мастацкага ўспрымання навакольнага свету, фарміраванне нацыянальнай самасвядомасці дашкольнікаў.

Прадуктыўныя віды дзейнасці фарміруюць у дзіцяці развітую культуру дзеянняў, якая грунтуецца на ўсвядомленай (У. А. Запарожац) і жыватворнай (Ул. Т. Кудраўцаў) матарыцы, якая звязана з працэсам творчага ўяўлення.

Народныя святы, як адлюстраванне народнай традыцыі, акумуляюць народныя звычаі і абрады і тым самым выходзяць дзіця шляхам прыняцця ім каштоўнаснага ідэалу роднай культуры.

Вынікамі мэтанакіраванага працэсу фарміравання ў дзіцяці нацыянальна-культурнага аблічча, на аснове прыняцця ім каштоўнаснага ідэалу роднай культуры з'яўляецца станаўленне яго каштоўнасных арыенціраў і спосабаў узаемадзеяння з сацыякультурным акружэннем, усведамленне дзіцем прыярытэту духоўна-маральнай каштоўнасці прадметаў і з'яў акружаючай прасторы, прыняцце гэтага прыярытэту ў жыццёвай практыцы. Вызначальную ролю ў гэтай справе выконвае стварэнне выходзячага культурна-развіваючага асяроддзя. Яго

кампанентамі з'яўляюцца не толькі пэўны этнаграфічны матэрыял, але і ўсё тое, што ўтварае этнакультурны змест розных відаў дзейнасці дзіцяці дашкольнага ўзросту.

Літаратура

1. Арлова, Г. Н. Беларуская народная педагогіка / Г. Н. Арлова. Беларуская народная педагогіка. — Мінск, 1993.
2. Бороздина, О. С. Из опыта работы по приобщению детей к традиционной народной культуре / О. С. Бороздина // Начальная школа. — 1994. — № 10. — С. 17—19.
3. Грымаць, А. А. Народная педагогіка беларусаў / А. А. Грымаць. Народная педагогіка беларусаў. — Мінск, 1999.
4. Кудрявцев, В. Т. Инновационное дошкольное образование : опыт, проблемы и стратегия развития / В. Т. Кудрявцев // Дошкольное воспитание. — 1998. — № 11. — С. 65—70.
5. Лозка, А. Ю. Народная спадчына — дашколышкам / А. Ю. Лозка. Народная спадчына — дашкольнікам. — Мінск, 1998.
6. Пидкасисты П. І. Педагогика. / П. І. Пидкасисты. Педагогика. — М., 2005.
7. Садохин А. П. Этнология / А. П. Садохин., Т. Г. Грушевицкая. Этнология. — М., 2000.
8. Старжынская, Н. С. Тэорыя і методыка развіцця беларускага маўлення дашкольнага / Н. С. Старжынская. Тэорыя і методыка развіцця беларускага маўлення дашкольнага. — Мінск : Тэхналогія, 2000.

Ю. Н. Кислякова

г. Минск

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОЗДАНИЯ ТОЛЕРАНТНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ ПРИ ОРГАНИЗАЦИИ ИНТЕГРИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ В УЧРЕЖДЕНИЯХ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В современной дошкольной педагогике на первый план выдвигаются задачи гуманизации процесса воспитания и обучения, охраны и укрепления физического и психического здоровья